

Skälsta

Ett schakt genom bytomten

Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning

Överenhörna 73:1
Överenhörna-Sandtorp 2:1 och Nötttesta 5:1
Överenhörna socken
Södertälje kommun
Stockholms län

Jenny Holm

Skälsta

Ett schakt genom bytomten

Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning

Överehörna 73:1
Överehörna-Sandtorp 2:1 och Nöttesta 5:1
Överehörna socken
Södertälje kommun
Stockholms län

Jenny Holm

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2013

Omslagsfoto: Skälsta bytomt, Överenhörna 73:1, sedd från sydväst. Foto, Jenny Holm.

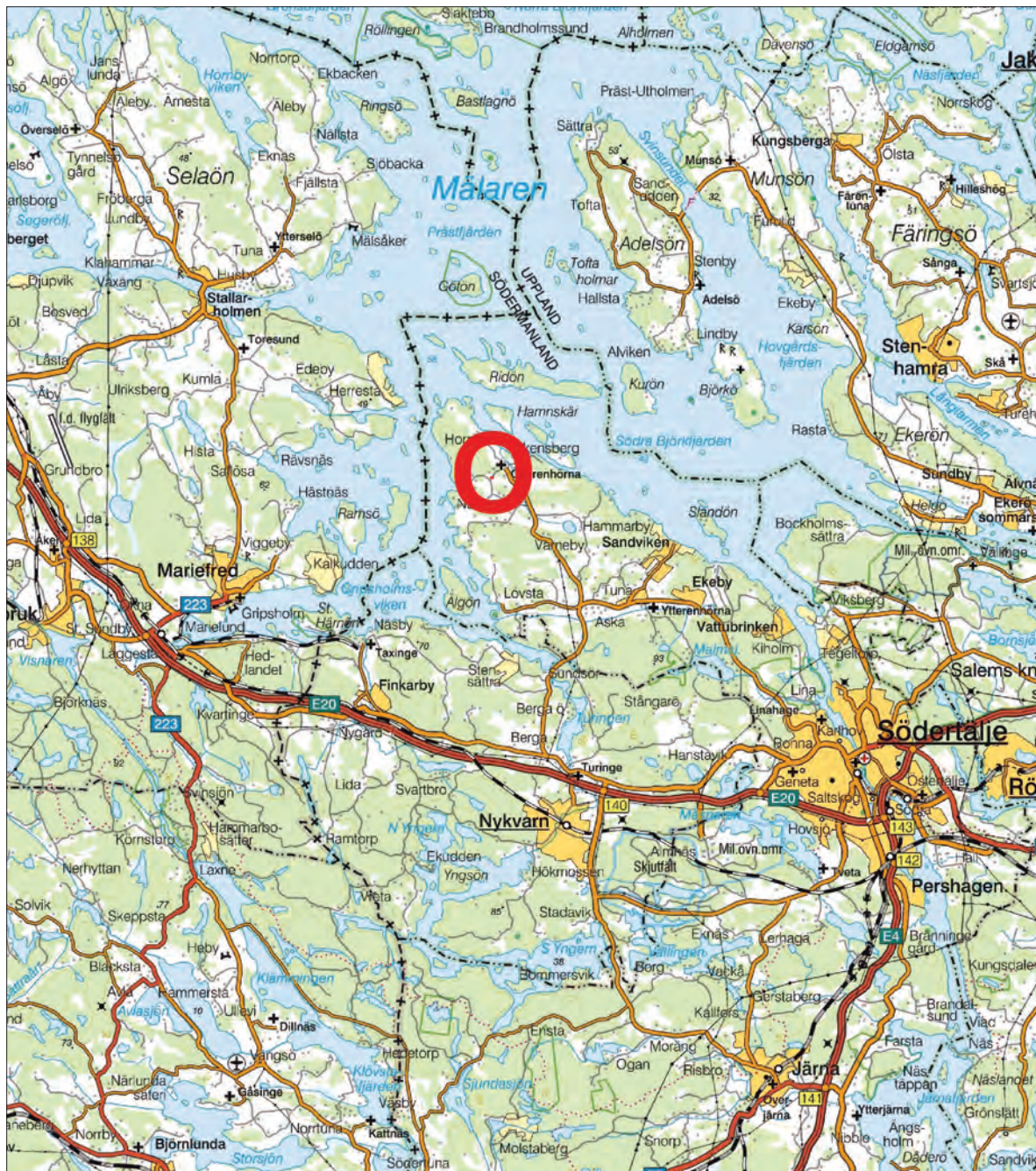
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-272-2

Tryck: Just Nu, Västerås 2013.

Innehåll

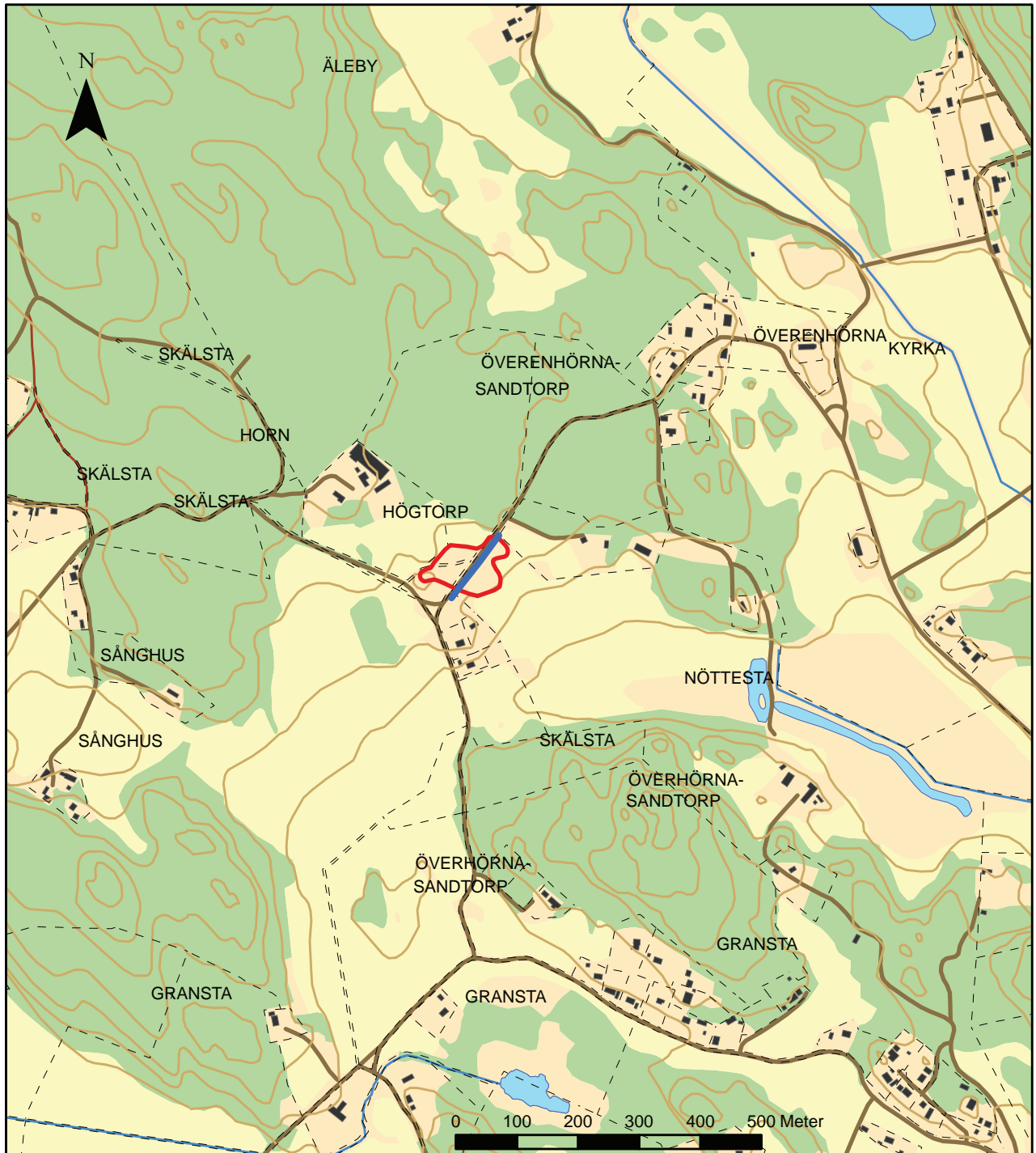
Sammanfattning	5
Bakgrund	6
Syfte och metod	6
Resultat	7
Tolkning och utvärdering	8
Referenser	9
Kartor och arkiv	9
Tekniska och administrativa uppgifter	10
Bilagor	11
Bilaga 1. Översiktsplan	11
Bilaga 2. Beskrivningar av stratigrafin vid mätpunkt A-F	12
Bilaga 3. Profiler	13

Figur 1. Utdrag ur digitala Översiktskartan. Platsen för förundersökningen är markerad med en röd ring. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Vid en schaktningsövervakning för ny ledningsdragnings över Skälsta gamla tomt, Överenhörna 73:1, kunde ett mindre antal förhistoriska anläggningar iakttagas. Enstaka fynd, men inga konstruktioner, som kan hör till bytomtsfasen noterades.

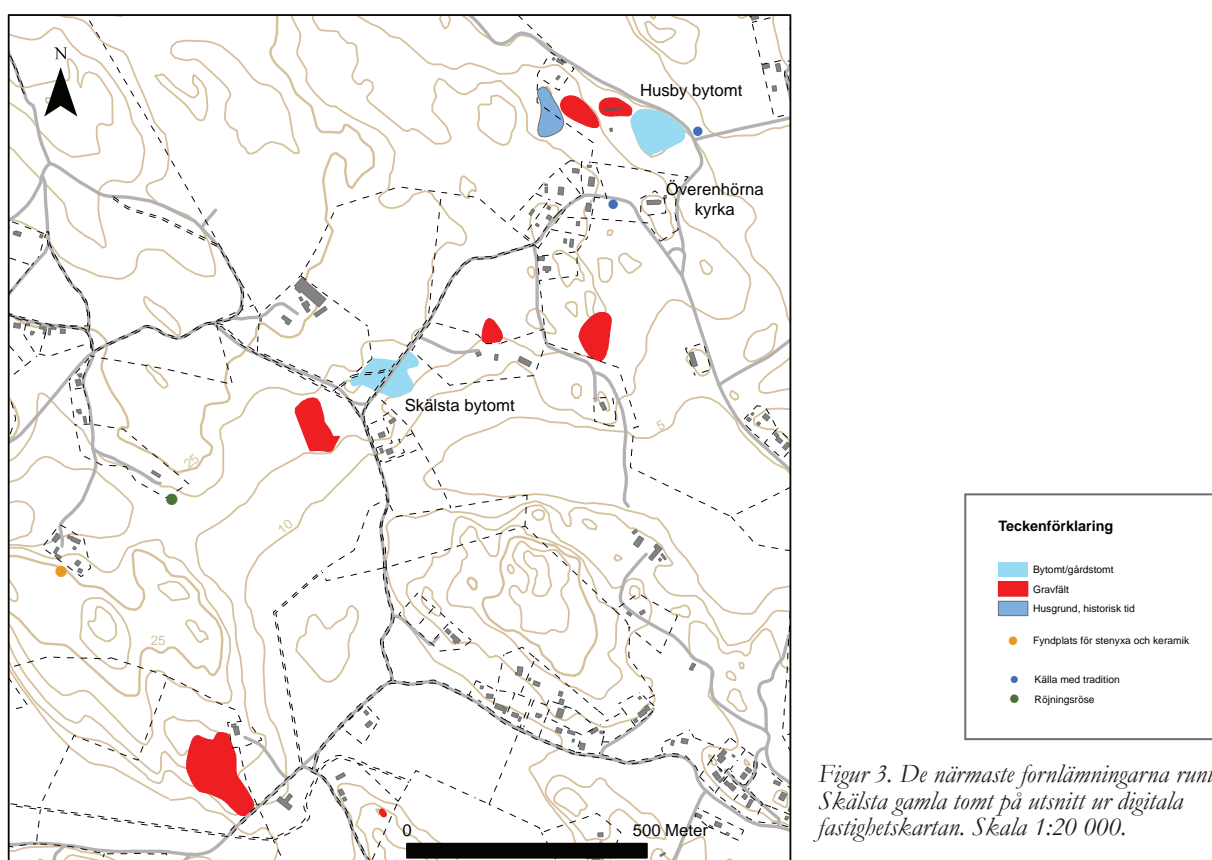
Figur 2. Utsnitt ur digitala fastighetskarta med Skälsta bytomt, Överenhörna 73:1, markerad med röd begränsning, och den aktuella delen av ledningsschaktet med blå linje. Skala 1:10 000.

Bakgrund

Förundersökningen föranleddes av att Telge Nät AB avsåg att schakta för ledningsdragning över fornlämningen Överenhörna 73:1, Skälsta gamla tomt. Genom bytomten löper en grusväg och ledningen skulle läggas ned parallellt med denna.

Äldsta skriftliga belägg för Skälsta by är 1291 - im skiallestum (NAU). Byn förekommer på karta över Laga skiftes från år 1862 men endast ett uthus återfinns på den häradsekonomiska kartan från år 1901 och den yngre laga skifteskartan från år 1913. Runt Skälsta finns flera gravfält, och drygt 600 meter åt nordöst ligger Husby gamla tomt som övergavs när Ekensbergs säteri bildades i mitten av 1600-talet.

Den lokalväg som idag korsar bytomten har haft varierande sträckning genom tiderna, både norr och söder om dagens väg (t.ex. Skälsta 1862, 1913, häradsekonomen 1901).

Syfte och metod

Syftet med förundersökningen var att dokumentera de berörda lämningarna.

Arbetet med att schakta för ledningsdragningen övervakades, och påträffade lager och anläggningar dokumenterades. Dokumentationen bestod av inmätningar med GPS, handritade profiler, fotografier och beskrivningar.

Resultat

En sträcka om drygt 110 meter av det cirka 0,8 meter breda ledningsschaktet övervakades.

Längs hela sträckningen fanns ett upp till 0,7 meter tjockt matjordslagret som bitvis innehöll mycket sten, och även flera, över metern stora, block. I matjordslagret fanns längs ett par meter av schaktet rikligt med taktegel inblandat i matjorden. I den sydvästra delen av schaktet har tre anläggningar och ett kulturlager kunnat iakttas under matjordslagret. Anläggningarna är en anhopning av småsten, en härd och ett stolphål. Småstensanhopningen skulle möjligen kunna vara röjningssten, men jorden mellan stenarna är tydligt mörkare än det täckande matjordslagret och en del av stenarna förefaller skörbrända. Härden och stolphålet är av förhistorisk karaktär, och då kulturlagret skärs av stolphålet bör också detta vara av betydande ålder.

Förutom ovan nämnda taktegel har endast en mycket liten mängd fynd iakttagits. En rödgodsskärva, från kanten av ett fat, med vitlersdekor och grön glasyr, en fragmenterad tegelsten av ålderdomlig typ och ett obränt mellanfotsben av gris(?) återfanns i matjordslagret i nordöstra och mellersta delen av schaktet. Ytterligare ett obränt ben påträffades i kulturlagret i den sydvästra delen av schaktet.

*Figur 4. Schaktet längs med vägen sett från nordöst.
Foto, Jenny Holm.*

*Figur 5. Stolphålet A2 i profil. Foto från nordväst,
Jenny Holm.*

Tolkning och utvärdering

De lämningar som berördes av ledningsschaketet har dokumenterats. Endast ett fåtal fynd, en rödgodsskärva och en tegelsten, knyter an till själva bytomten. Det bitvis stora inslaget av modernt taktegel kan markera en avslutande fas då byggnader rivits eller att taktegellet dumpats efter att bytomten övergetts. Däremot så fanns det några förhistoriska anläggningar, en hård, ett stolphål och ett lager, i den sydvästra delen av den förundersökta sträckan. Möjligen hör den anhopning av småsten som återfanns i samma stratigrafiska läge, längre åt nordöst, till samma tidsavsnitt.

Referenser

Kartor och arkiv

Rikets allmänna kartverks arkiv

Ekonomiska kartan, bladet Överenhörna 1957 Rak-id J133-10h5i59

Häradsekonomiska kartan, bladet Överenhörna 1901 Rak-id J112-75-16

Lantmäterimyndighetens arkiv

Skälsta, Laga skifte 1914 Akt. 01-öv-78

Skälsta, Laga skifte 1862 Akt. 01-öv-56

Riksantikvarieämbetets fornminnesarkiv, FMIS, www.raa.se

Namnarkivet i Uppsala (NAU), www2.sofi.se

Tekniska och administrativa uppgifter

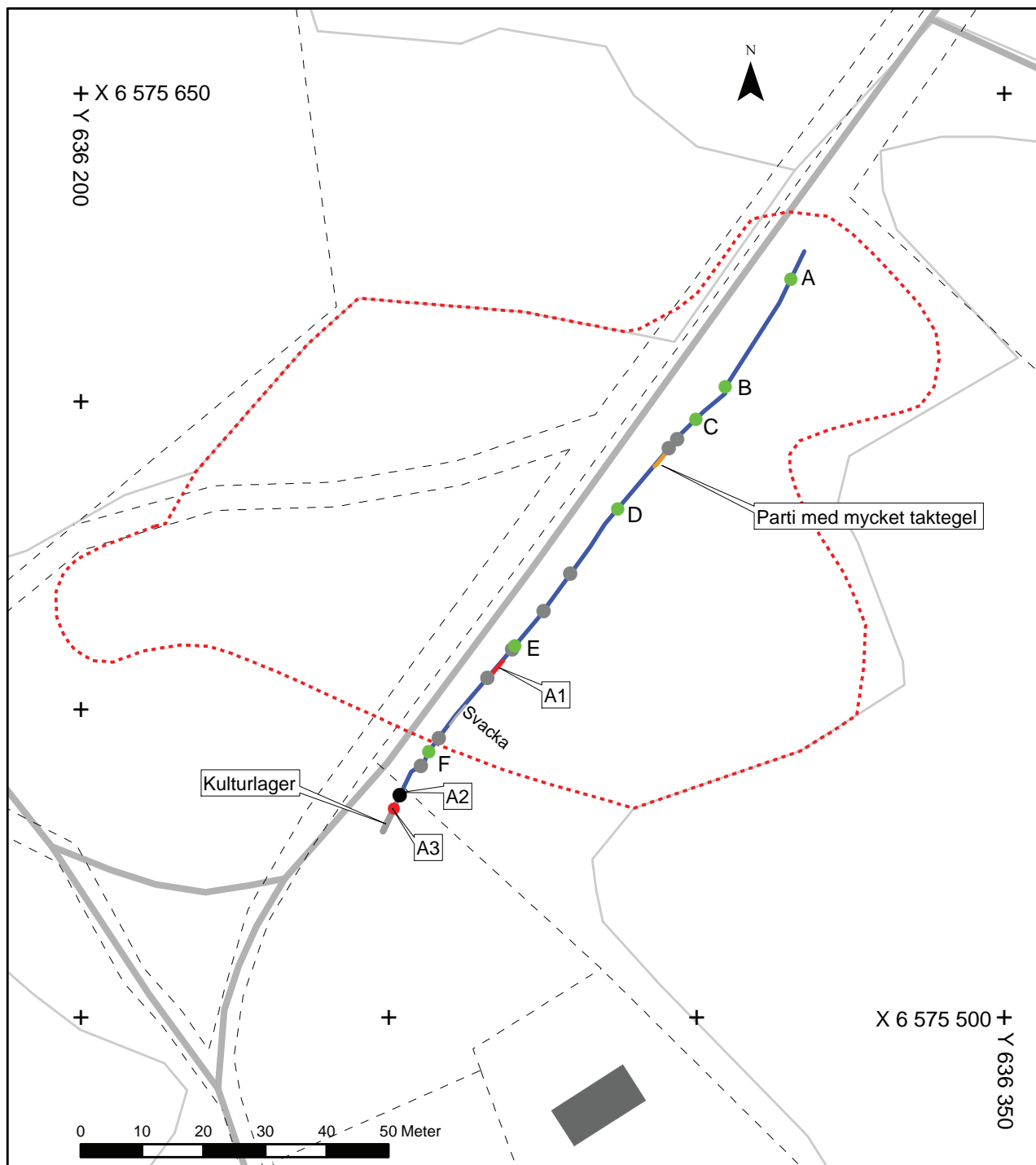
KM projektnr: KM13060
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum: 431-16311-2013, 2013-05-21
Undersökningsperiod: Maj 2013
Exploateringsyta: 115 löpmetrar
Personal: Jenny Holm
Belägenhet: Överenhörna-Sandtorp 2:1 och Nöttesta 5:1,
Överenhörna socken, Södertälje kommun,
Stockholms län, Södermanland

Ekonomisk karta: 10H 5i
Koordinatsystem: Swereff 99 TM
Koordinater: X 6 575 530, Y 636 250
Höjdsystem: -
Inmätningmetod: GPS
Dokumentationshandlingar: Digitala mätfiler och 6 fotografier förvaras på ATA.
Fynd: Inga fynd tillvaratogs.

Bilagor

Bilaga 1. Översiktsplan

Figur 6. Översiktsplan över schaktet. För de gröna punkterna, A-F, finns beskrivningar av stratigrafin i bilaga 2. För kortare avsnitt, vid A1 och A2+A3, finns profilritningar i bilaga 3. Grå punkter representerar större stenblock, över en meter. Skala 1:1000.

Bilaga 2. Beskrivningar av stratigrafin vid mätpunkt A-F.

Mätpunkt A: Gråbrun mylla med sten, 0,1–0,6 meter stora, 0,55 meter tjockt; följt av moig morän.

Mätpunkt B: Gråbrun mylla med sten, 0,1–0,4 meter stora, och enstaka taktegelbitar, 0,6 meter tjock, följt av moig morän. Fynd av en grönglaserad rödgodsskärva.

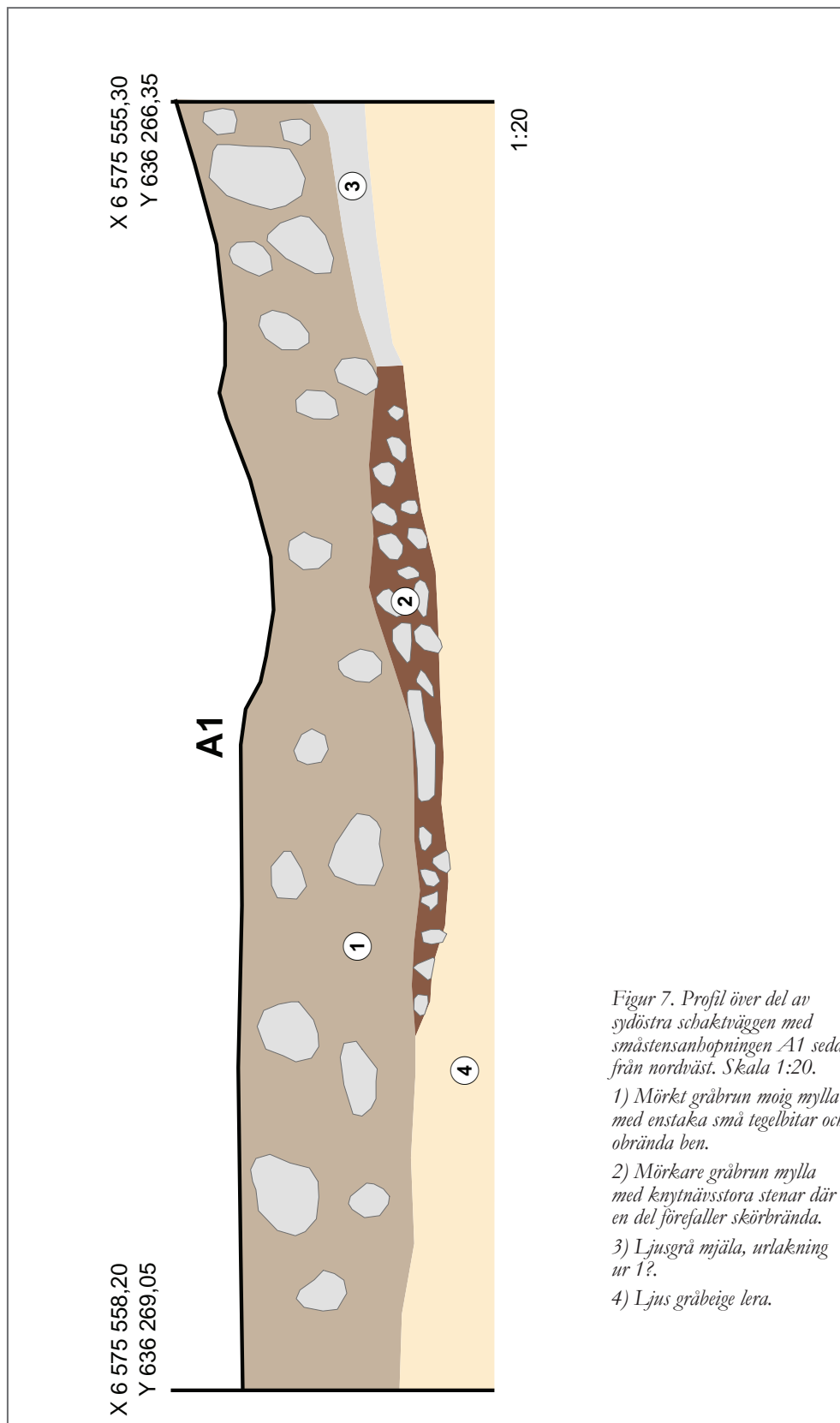
Mätpunkt C: Mörkt brun mylla med sten, 0,1–0,4 meter stora, och spridda taktegelbitar. Lagret är minst så tjockt som schaktet är djup, d.v.s. 0,7 meter.

Mätpunkt D: Gråbrun mylla 0,45 meter tjockt, följt av lera.

Mätpunkt E: Mörkt gråbrun mylla med sten, 0,1–0,3 meter stora, och enstaka tegelsmulor samt ett obränt ben (gris?), 0,6 meter tjock, följt av lera.

Mätpunkt F: Gråbrun mylla med mycket sten, 0,2–0,4 meter stora, 0,65 meter tjock, följt av moig morän.

Bilaga 3. Profiler

Figur 7. Profil över del av sydöstra schaktväggen med småstensanbopningen A1 sedd från nordväst. Skala 1:20.

1) Mörkt gråbrun moig mylla med enstaka små tegelbitar och obrända ben.

2) Mörkare gråbrun mylla med knytårsstora stenar där en del förefaller skörbrända.

3) Ljusgrå mjåla, urlakning ur 1?.

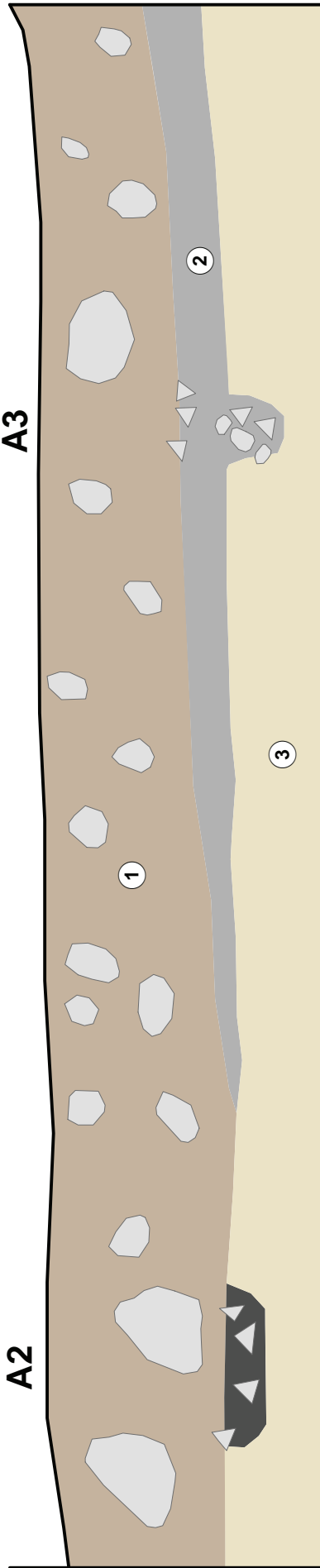
4) Ljus gråbeige lera.

X 6 575 536,65
Y 636 252,20

A2

A3

X 6 575 532,65
Y 636 250,40

1:20

Figur 8. Profil över del av sydöstra schaktväggen, med bärden A2 och stolphålet A3, sedd från nordväst. Skala 1:20.

- 1) Gråbrun mjällig matjord med sten.
- 2) Grå lera med kolstänk-förhistoriskt kulturlager.
- 3) Ljus gråbeige lera.